

La catalanitat de «La Celestina» el 1842

Autor: Lluís Batlle i Rossell

Data de publicació: 08-01-2015

El pròleg d'una edició de La Celestina del 1842 ens assenyala la catalanitat de l'obra i la seva importància històrica per a la Nació, tal com ho interpreta En Lluís Batlle.

La Celestina va ser molt publicada durant el segle XVI, ja sota el control de la Inquisició. No tenim cap constància del text original, ja que les primeres edicions es consideren perdudes. Els estudiosos estan d'acord que el text castellà conegut no és la font del primer exemplar que coneixem de la Tragicomèdia, la traducció italiana del 1506. Als segles XVII i XVIII hi va haver moltes menys edicions, i a partir del 1793 l'obra estaria completament prohibida. Les corts de Cadis del 1813 van aprovar l'abolició de la Inquisició, però, a l'any següent, Ferran VII d'Espanya la va restaurar. Només al 1834 és quan la inquisició desapareix com a tal i La Celestina es pot tornar a editar.

El 1842 a Barcelona s'edita La Celestina ó Calixto y Melivea¹ [sic], a la llibreria de D. Manuel Sauri, del carrer Ample, cantonada amb Regomí, impresa per D. Tomàs Gorchs. Aquesta edició es fa en particular respectant la gramàtica dels primers textos coneguts en comptes d'adaptar-la a un castellà més modern. És un fet excepcional, que exposa públicament el primer parlar castellà de La Celestina en una època on, a diferència d'avui, poquíssima gent podia tenir accés als textos conservats del segle XVI.

Aquesta edició duu un pròleg sense signar presentant l'obra i unes anotacions afegides al final. No hi trobarem el missatge explícit de la catalanitat de La Celestina, però ens sembla que els bons lectors de Barcelona en sabran captar el sentit. Us n'exposo els fragments que em semblen més rellevants pel cas que ens ocupa:

«Escrigui's ara la Celestina purament i correcta com vol la sintaxi i demana en Salvà², i tindrem més bon llenguatge, però pitjor estil; més propietat, però menys poesia; la meitat de l'encant haurà desaparegut, i deixarà de ser un quadre històric, perquè el nostre llenguatge és per als nostres costums, i aquell per a ells; ja no serà la Celestina, sinó el seu retrat fred i sense vida; serà una traducció, i no l'obra original.

Hem dit que deixaria de ser un quadre històric, perquè, en efecte, ho és, encara que sigui l'obra d'un poeta [...].

Per això, per compondre la història d'una nació fora necessari llegir abans els poetes que els cronistes, perquè aquests escriuen allò que se'ls explica, i aquells diuen el que veuen: els poetes manifesten la causa, els historiadors els efectes. Per tant, hi ha coses que a l'historiador se li escapen, perquè tal vegada no pot o no gosa dir-les; però el poeta les revela, sovint silenciand-les i fent que el seu silenci sigui un enigma fàcil de desxifrar [...].

Els romancers, la Celestina i el Quixot són excel·lents històries dels espanyols. Si de cadascun d'aquests llibres se'n fes un comentari moral, arribaríem fins al fons de les consciències dels nostres majors i, per dir-ho així, analitzaríem les seves ànimes. Aquests són llibres que mai no hauríem de deixar de les mans per estudiar les seves formes i delectar-nos en el seu fons, per recordar les bel·leses i no deixar-les perdre, per què amb la seva lectura la nostra parla recuperi la força, sense pidolar-ne l'auxili d'una altra d'estranya, que en altre temps ha estat la seva vassalla».

Jo només sé interpretar aquest pròleg d'una manera: hi ha censura, especialment sobre els cronistes, i que val més que reconstruïm la història a través de la literatura. Poetes i d'altres literats sabran camuflar els fets rellevants en obres aparentment buides d'aquest contingut, i els bons lectors ho sabran entendre. L'estudi de les formes dels textos de La Celestina i El Quixot permetran que la nostra parla, el català, recuperi la seva força. Això sí, cal que en mirem les primeres edicions, sense que una altra parla estrangera, el castellà, ens les distorsioni més, perquè estaríem davant d'una traducció. Un parlar castellà que, ens diu l'autor del pròleg, en altre temps fou vassall de la nostra llengua. Sense dubte, quan aquest pròleg editat a Barcelona fa referència al parlar original de La Celestina com «la nostra parla» i a una d'estranya que la distorsiona, només pot tractar-se del català i el castellà respectivament.

Aquesta edició especial de La Celestina és presentada, com veiem, amb molta transcendència per a la societat catalana. Així mateix ho trobem remarcat en un passatge de les notes finals:

«[a La Celestina] fóra necessari que l'acompanyessin uns comentaris que fossin, per dir-ho així, estudis sobre la gramàtica de la nostra llengua. Aquesta seria una feina ímproba que, si bé redundaria en profit dels amants del ben parlar, no li valdria cap gran recompensa a qui se n'ocupés; tanmateix, si aquesta edició té l'èxit que és d'esperar, tal vegada donaríem cap així com puguem a la idea que acabem de manifestar».

Ens diu, doncs, l'autor que una anàlisi lingüística de l'obra revelaria una informació ben valuosa, però és conscient que seria en perjudici de qui s'encarregués de la feina. Espera, però, que aquesta edició, respectant la gramàtica dels primers textos coneguts, desveli als lectors una idea que no ens acaba de dir, però bé sabem entendre: la catalanitat de La Celestina i, com afegeix al pròleg, d'El Quixot.

Just després de les notes finals a l'obra hi trobem un diàleg en vers també adreçat als bons lectors: Un vell i l'amor³, on es barregen traïcions i remordiments, que us convido a llegir i a compartir les interpretacions.

Al 1842 ja trobem, doncs, una interpretació de la literatura del Segle d'Or castellà tal com la que, començant per en Jordi Bilbeny, diversos investigadors defensem des de l'Institut Nova Història. Això sí, al segle XIX encara cal donar-la a conèixer amb certa prudència.

Lluís Batlle

2 de gener del 2015

1 JUAN DE MENA, RODRIGO COTTA, FERNANDO DE ROJAS, La Celestina ó Calixto y Melivea; Barcelona, 1842, impreso por D. Tomas Gorchs. Libreria de D. Manuel Sauri, calle Ancha, esquina a la del Regomí.
<https://books.google.es/books?id=EIKCw46y1VUC&hl=ca&pg=PR5>

2 Suposo que es tracta d'En Vicent Salvà i Pérez (València, 1786 – París, 1849), editor. També podria ser En Miquel Salvà i Munar (Algaida, 1791 – Palma, 1873), entre d'altres, acadèmic de la Real Academia de la Historia.

3 Uns versos semblants, no ben coincidents, són atribuïts a Rodrigo Cota, un dels suposats autors del primer acte de La Celestina. Aquest editor el cita com a coautor de La Celestina, i escriu el seu nom com Rodrigo Cotta.